

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

2025-yil 1(2)-son

TORCG

**“IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-
INNOVATSION TADQIQOTLAR”**

ilmiy-metodik jurnali

Bosh muharrir:

Boltaeva Mohichehra

Tahrir hay'ati:

07.00.00 - Tarix fanlari

- Ergasheva Yulduz — Tarix fanlari doktori, professor
- Zununova Gulchehra — Tarix fanlari doktori, professor
- Kurbonova Zemfira — Tarix fanlari doktori, professor
- Askar Jumashayev — Tarix fanlari doktori, professor
- Nurjanov Sabit Uzakbayevich — Tarix fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Xaydarov G'ayratbek Mirzapulatovich — Tarix fanlari doktori, dotsent
- Seydametova Gulnara Utarbayeva — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Nasirov Bunyod — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Sulaymanov Salamat Arepbayevich — tarix fanlari doktori, dotsent
- Tangirbergenova Kalligul — tarix fanlari nomzodi, dotsent
- Akimniyazova Gulnaz Abdinayimovna, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00 - Falsafa fanlari

- Yaxshilikov Juraboy Yaxshilikovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Saitkasimov Akbar Isaxanovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Musaev Odil Raxmatovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Suvanov Ilxom Abduxalilovich — Falsafa fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Alima Berdimuratova — Falsafa fanlari doktori, professor
- Kabulniyazova Gulchehra Tashpulatovna — Falsafa fanlari doktori, professor
- Siddikov Ilyos — Falsafa fanlari doktori, dotsent

10.00.00 - Filologiya fanlari

- Zakirova Soxiba — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Ganiyeva Shodiya Azizovna — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Soatova Nodira — Filologiya fanlari doktori, professor
- Kobilova Zeboxon Bakirovna — Filologiya fanlari doktori, professor
- Teshaboyev Dilmurod Raxmadjonovich -
Filologiya fanlari doktori DSc, dotsent

13.00.00 - Pedagogika fanlari

- Jo'rayev Risbay Xaydarovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turgunoy Egamberdiyeva — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Ibragimov Xolboy Ibragimovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turakulov Olim Xolbutayevich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Abdullayeva Barno Sayfutdinovna — Pedagogika fanlari doktori, professor

- Ismoilov Temur Islamovich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Umid Negmatovich Xo'jamqulov — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Isakulova Nilufar — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Jumanəzova Muxayyo Tojiyevna — Pedagogika fanlari doktori, dotsent

19.00.00 - Psixologiya fanlari

- Abdullayeva Dilbar — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Atabayeva Nargis Batirovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent,
- Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
- Umarov Baxriddin Mengboyevich — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Shamshetova Anjima Karamaddinovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent
- Norbekova Barno — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent
- Abdumajidova Dildora — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent

23.00.00 - Siyosiy fanlar

- Jo'raqulov Furqat Norjigitovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Axmedov Husniddin Alikulovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Musaev Mansur Tursunpulatovich — Siyosiy fanlar doktori, katta ilmiy xodim Ravshanov
- Fazluddin Ravshanovich — Siyosiy fanlar doktori, dotsent

22.00.00 - Sotsiologiya fanlari

- Xolbekov Abdug'ani Jumanazarovich — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Sodiqova Shoxida Marxaboyevna — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Gabdrahmanova Gulnara Faatevna — Sh. Marjani nomidagi Tarix instituti, Tatariston Respublikasi Fanlar akademiyasi, Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Kamalova Xatira Sabirovna — Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent

"Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar" - bu ilmiy-metodik jurnal bo'lib, O'zbekistonda 2024-yildan beri nashr etilmoqda. Jurnal har chorakda bir marta, yiliga 4 marta chop etiladi. Ushbu jarayonga talabga ko'ra muassislar va tahrir hayati bilan birgalikda kelishgan xolda o'zgartirish kiritish mumkin.

MUNDARIJA

09.00.00 - Falsafa.....	6
YOSHLARDA ESTETIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MILLIY QADRIYATLARNING TUTGAN O‘RNI	6
Suvanova Dilnura Kurbanovna	6
Qoraboyev Suxrob Mustafakulovich.....	6
ANTIK DAVR FALSAFASIDA INSON MUAMMOSINING TAHLILI.....	11
G.T. Kabulniyazova.....	11
13.00.00 – Pedagogika	15
SHTURM- LIUVILL OPERATORI PARAMETLARINI TIKLASHDA SPEKTRAL BERILGANLARNI ALMASHTIRISH MASALASI.....	15
Rabimkul Abdunazarov	15
OLIY TALIM MUASSASALARIDAGI TA’LIM SIFATINI OSHIRISH XALQARO STANDARTLARNI QO’LLASH.....	22
Hamdamov Yusufjon Mahammadjon o’g’li.....	22
TEXNIKA OLIY O‘QUV YURTLARIDA IMITATSION-VARIATIVLIK ASOSIDA O‘QITISHNI TAKOMILLASHTIRISH	26
Obidov Jamshidbek G‘ayratjon o‘g‘li	26
BOSHLANG‘ICH SINIF “O‘QISH SAVODXONLIGI” DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING MANTIQUIY FIKRLASH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	32
Sayfiddinova Jamila Ziyodaulla qizi	32
Asrorova Madina Orzuyevna.....	32
10.00.00 - Filologiya	38
XORAZM MATBUOTI TARIXIDAN	38
Iqboloy Adizova Istamovna.....	38
NAVOIY-FONIYNING TURKIY VA FORSIY G‘AZALLARIDA IRFONiy G‘OYALAR TALQINI.....	48
Bekova Nazora	48
O‘ZBEK TILIDAGI ERGASH GAPLI QO‘SHMA GAPLARNING NAZARIY ASOSLARI	57
Teshaboyev Dilmurod Raxmadjonovich	57
SHOIRA LIRIKASIDA KO‘NGUL OBRAZI VA TASVIR MAHORATI	62
Eshonqulova Surayyo Isomiddinovna	62
BADIIY MATNDA OKKOZIONALIZMLARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI.....	72
Ibragimov Xayrulla Hamdamovich	72
G‘AFUR G‘ULOM SHE’RIYATIDA MILLIY G‘URUR VA IFTIXOR TUYG‘ULARI TASVIRI	76
Tozagul Matyoqubova.....	76
ALISHER NAVOIY IJODIYOTIDA TELBALIKNING MOTIVLASHTIRILISHI	82
Rajabova Ma’rifat Baqoyevna.....	82

SAKKOKIY IJODIDA QUR’ONI KARIM OYATLARIGA MUROJAAT	88
Israilov G‘ayrat Boyzoq o‘g‘li	88
19.00.00 – Psixologiya	92
O‘SMIR O‘QUVCHILARDA XAVOTIRLANISHGA BERILUVCHANLIKNI ANIQLASHNING USLUBIY ASOSLARINI SHAKLLANTIRISH	92
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	92
22.00.00 – Sotsiologiya	100
ZAMONAVIY TADQIQOTLARDA DINIY AN’ANALARNI O‘RGANISHDAGI YONDASHUVLAR.....	100
Abdulfaizova Durdona Ikromjon qizi.....	100

10.00.00 - Filologiya

SHOIRA LIRIKASIDA KO'NGUL OBRAZI VA TASVIR MAHORATI

Eshonqulova Surayyo Isomiddinovna

Alfraganus universiteti professori,
filologiya fanlari doktori

E-mail: Surayyo.Yogdu@gmail.com

+998 91 595 76 69

Annotatsiya: Ushbu maqolada shoira Mohlaroyim Nodira lirikasida *ko'ngul* obrazi va tasvir mahorati tahlil ostiga olingan. Shoira lirik qahramonining *ko'nguli* jonga, jonning *ko'ngulga* bog'liqligi, binobarin, jon insonning tirikligini ta'minlasa, *ko'ngul* jonning holatini belgilashi badiiy bo'yoqlarda ifoda qilinishi tadqiq etilgan.

Tadqiqot natijasi sifatida Nodira tasvir mahoratini va ijodiy muvaffaqiyatini to'liq anglash uchun uning qalb kechinmalari, dard va tuyg'ulari, harakat va manzaralarini tasvirlashda Nodira o'z ustoz Navoiy kabi nihoyatda yuqori natijalarga erishgan. *Ko'ngul* shoira g'azallarining yetakchi mazmunini ta'minlagan asosiy obraz sifatida ijodkorning "men"i bilan barobar, *oshiq, orif, do'st* timsolida kelganligiga alohida ahamiyat berilgan.

Quyidagi xulosalarga kelindi: **Birinchidan**, shoira yaratqilarida lirik qahramon bilan birga, ijodkor ko'ngli ham o'z badiiy ifodasini topgan. Shoira bir necha g'azallarida *ko'ngulga* murojaat qiladi, u bilan sirlashadi, dardlashadi va, o'zi aytganidek, undan ruhiy madad oladi. **Ikkinchidan**, Nodira she'riyatida *ko'ngul* obrazi vazifasi va darajasi yuqori bo'lib, xususan, shoiraning "men"i bilan barobar, *oshiq, orif, do'st* timsolida kelib, *ko'ngul* shoira g'azallarining yetakchi mazmunini ta'minlagan asosiy obrazga ko'tarilgan. **Uchinchidan**, ko'ngulning Nodira she'riyatiga kirib kelishining o'ziyoq, lirik qahramonning qalb va dil iztiroblarini, ko'ngul ehtiyojlarining badiiy bo'yqadorligini ta'minlovchi omil ekanligidan dalolat.

Kalit so'zlar: Nodira, lirika, ko'ngul obrazi, ruh va qalb, yurak, timsol, badiiy mahorat.

ОБРАЗ ДУШИ И ИСКУССТВО ОПИСАНИЯ В ЛИРИКЕ ПОЭТЕССЫ

Аннотация: В данной статье анализируется образ души и изображения мастерства в лирике поэтессы Мохларойим Надиры. Настроение лирического героя зависит от души, а душа зависит от настроения, поэтому, если душа обеспечивает жизнь человека, то настроение определяет состояние души, и исследуется, что сердечное переживание лирического героя выражается в художественном мастерстве поэтессы.

В результате исследования, для полного понимания образных способностей и творческих успехов Надиры, как и ее наставник Навои, она добилась чрезвычайно высоких результатов в описании своих душевных переживаний, боли и чувств и природных пейзажей. Особое значение придается тому, что душа как основной образ, обеспечивающий ведущее содержание газелей поэтессы, равна «Я» как возлюбленный, суфий и друг.

Были сделаны следующие выводы: **Во-первых**, наряду с лирическим героем, в творчестве Надиры нашло свое художественное выражение творческое сердце поэтессы. В нескольких своих газелях поэтесса обращается к сердцу, доверяется ему, чувствует боль и, как она говорит, получает от него духовную помощь. **Во-вторых**, в поэзии Надиры высока функция и уровень образ души, в частности, она равна «Я», выступающий в форме возлюбленного, суфий, друг, обеспечивающий ведущее содержание газелей поэтессы, возведенное в главный образ. **В-третьих**, наличие образа

души в поэзии Надиры является фактором, обеспечивающим художественную окраску эмоциональных потребностей, как страдания сердца и души лирического героя.

Ключевые слова: Надира, лирика, образ *души*, настроение души, сердце, символ, художественное мастерство.

THE IMAGE OF THE SOUL AND ARTISTIC EXPRESSION IN THE POETESS'S LYRICS

Abstract: This article analyzes the image of *the soul* and images of mastery in the lyrics of the poetess Mohlaroyim Nadira. The mood of the lyrical hero depends on *the soul*, and *the soul* depends on the mood, therefore, if *the soul* ensures the life of a person, then the mood determines the state of *the soul*, and it is explored that the heartfelt experience of the lyrical hero is expressed in the artistic skill of the poetess.

As a result of the research, in order to fully understand Nadira's imaginative abilities and creative successes, like her mentor Navoi, she achieved extremely high results in describing her emotional experiences, pain and feelings and natural landscapes. Particular importance is attached to the fact that the soul, as the main image that provides the leading content of the poetess's ghazals, is equal to "I" as a lover, Sufi and friend.

The following conclusions were made: **Firstly**, along with the lyrical hero, the creative heart of the poetess found its artistic expression in Nadira's work. In several of her ghazals, the poetess turns to her heart, trusts it, feels pain and, as she says, receives spiritual help from it. **Secondly**, in Nadira's poetry the function and level of the image of the soul is high, in particular, it is equal to the "I", appearing in the form of a lover, a Sufi, a friend, providing the leading content of the poetess's ghazals, elevated to the main image. **Thirdly**, the presence of an image of the soul in Nadira's poetry is a factor that provides artistic coloring of emotional needs, such as the suffering of the heart and soul of the lyrical hero.

Key words: Nadira, lyrics, image of the soul, mood of the soul, heart, symbol, artistic skill.

KIRISH. Ma'lumki, Sharq mumtoz she'riyati mazmun va shakl, poetik tasvir yo'li, vosita, obrazlar olami e'tibori bilan o'ziga xos bir she'riyatdir. Lirikaning noyob yaratig'i, she'r Alloh inoyati – g'ayb marhamatining tuyg'u-ehtiros-kechinmalar, o'y-fikr, xayollar shaklidagi betakror topilma. Shu o'rinda aytish mumkinki, she'r zahmati kimlar uchundir adoqsiz qiynoqlar silsilasi, kimlar uchundir zavq-shavq, rag'bat manbahi bo'lmasin, bundan qat'iy nazar, u ijodkor qalb amri va inson irodasini namoyon etadigan sirli-sehrli ko'ngul yozuqlaridir. Shoir yoki shoir uchun bu qismat uni qiynoqlarga solsa-da, azob bersa-da, satrlar silsilasida uning joniga huzur bag'ishlaydi:

Ko'ngulni xobi g'aflatdin dame bedor qil, yo rab,

Oqorg'on qo'zlarimni mahrami diydor qil, yo rab....

G'azal bunyod qildi, Nodira yorig'a arz aylab,

Ko'ngulda bog'lagan mazmunini izhor qil qil, yo rab [9;68-69].

G'azal baytlaridan ko'rinib turibdiki, shoir Allohga murojaat qilish orqali qalbidagi kechinmalarini izhor qilmoqda. Oshiqning ko'ngulini g'aflatdan uyg'otishni Yaratgandan so'rar ekan, uning ishqida kuygan dildorning qop-qora bo'lishi kerak bo'lgan ko'zlari, yor diydoriga intizorlikdan kuta-kuta "oqorg'on"iga, shu bois uning qiynoqlar-u iztiroblarini Yaratgandan yori ko'ngliga solib, muhabbat tafti olovlarini qalbi hukmdoriga yetkazishni o'tinib so'ramoqda. Bu holatni tasvirlashga fusunkor so'z javhari tizmasidan iborat bo'lgan g'azal bunyod bo'lganidan, bir oz bo'lsa-da, lirik qahramon yuragi taskin topmoqda. Shu o'rinda "...qalb kechinmalari, dard va tuyg'ulari, harakat va manzaralarini tasvirlashda Navoiy nihoyatda yuqori natijalarga erishgan" [17;88-104], – degan olimaning qarashlarini hech ikkilanmay Nodira ijodiga ham tadbiq etish mumkin deb, o'ylaymiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. XX asr nodirashunoslikda shoira ijodini atroflicha o'rganilganligi bilan ajralib turadi. Nodira tarjimaiyoli, ijodiy merosiga oid bir qator tadqiqotlar adabiyotshunos olimlar tomonidan turli aspektlarda tadqiq etilgan [12;14;15;11]. XXI asrda ham shoira shaxsiyati va she'riyatini yoritishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan [5;6]. Qayd etilgan tadqiqotlarda Nodira shaxsiyati, dunyoqarashi, asarlaridagi tarixiy obrazlar tizimi, poeziyasi borasida turli yo'nalishlarda turli munosabatlar bilan fikr-mulohazalar milliy istiqlol nuqtayi nazaridan biografik va qiyosiy-tipologik metod orqali tahlil etilgan. Bundan ko'rinadiki, shoira Mohlaroyim Nodira lirikasida *ko'ngul* obrazi va tasvir mahorati masalasi alohida qiyosiy-germenevtik usullaridan foydalanilgan holda maxsus tadqiqot doirasiga tortilmagan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Darhaqiqat, ijodkor so'zlar shodasidan o'ziga panoh istaydi, o'sha joydagina ko'ngli orom oladi yoki ozorlanadi. Ya'ni ko'ngul orqaligina ijodkor o'zi va o'zgalar qalbiga tashrif buyura oladi. Shoira e'tiroficha:

Ko'ngulni qon etti furqat ibtidosidin meni,

Jona yetkurdi sanam beintihosidin meni...

G'am yemoqqa jonu qon bo'lmoqqa ko'ngul qolmadi,

Ey ajal, sof aylag'il gardun jafosidin meni [10;295].

Shoira talqiniga ko'ra, inson qalbining taxtgohi ko'ngul bo'lib, unda neki yuz bersa, kishining hayotida ham shu holat – yaxshilik, obodlik bo'lsa, turmushi yaxshilig-u farovonlik, bordi-yu buning teskarisi bo'lsa, bu ham hayotining hamma tomonlariga ta'sir etmay qo'ymaydi. Lirik qahramon qalbi yor ayrilig'idan nihoyat darajada kuygani, joni azobda qolib, hattoki endi bu g'amni ko'tarishga majoli yetmasligi, ya'ni yorsiz, uning muhabbatisiz tanasida qon bo'lmasligi, qon bo'lmasa jon bo'lmasligini aytar ekan, ajalga murojaat qilib, bu jafolardan o'zini qutqarishni so'ramoqda. Binobarin, *“poetik obraz shoirning fikridan ko'ra, notinch ruhi, dardli qalbiga mansub. Obraz mundariyasi hamisha ruh va qalb haqiqatini ifodalaydi”* [7;137]. Shoira g'azalidagi ushbu baytlar ham, adabiyotshunos olimning qarashlari naqadar to'g'ri ekanligini ko'rsatadi:

Ko'ngul sirini tilg'a kelturmakim,

Chiqib lablaringdin bo'lur elga fosh [10;188].

G'azal matnidan ayon bo'lib turibdiki, *“...she'rxon ko'ngulida tuyg'ular tug'yonini vujudga keltiruvchi nazm durdonasiga aylanishida unda qalamga olingan ishq mavzusining ham ko'lami kengligi asos bo'ldi... hijron iztiroblarida shirin jonining o'rtanishi-yu, sog'inch hislarining asiriga aylanishini so'zda namoyon”* [4;16].

Sharq adabiyotida ko'ngul obrazining g'unchaga qiyoslanishini e'tirof etgan olima I.Adizova *“Uvaysiy esa unga (ko'ngulga, sharh bizniki) kutilmagan sharh bergan:*

Ko'ngulkim, bir qushi vahshiy, ani rom etkali go'yo

Muhabbatdin qafas aylab, visolin dona tutmishlar.

Shoira ushbu baytda ko'ngulni vahshiy qushga o'xshatib, u muhabbat va visol vositasida rom etilishini ta'kidlaydi. Ko'ngulni g'unchaga o'xshatish, uning rangi va qayg'usini ifodalasa, vahshiy qushga o'xshatish esa uning tabiatini yoritadi” [1;17].

Nodira lirikasini kuzatganimizda ham, ko'ngulni bir necha o'rinda g'unchaga qiyoslaganini ko'rish mumkin. Xususan, shoira bir g'azalida:

Fayzi lutfing birla ochildi ko'ngullar g'unchasi,

Yo bahoristoni davlat, yo gulistondurmusen?...

Nodira, ravshandur iqbolim chog'i vasl aro,

Ko'zim ichra nur yo ko'nglum aro jondurmusen? [9;204-205],

– deya xitob qiladi. G'azalda, shoira tajahuli orif san'atidan mohirona foydalanib, yorga sening marhamating ila jismida yoniq qalbning g'unchasi kurtaklaganini aytar ekan, uning

tuyg'ulariga ilhom bag'ishlagan muhabbati malhamini "bahoristoni davlat", "gulistondurmusen", "ko'nglum aro jondurmusen" deya ulug'laydi:

G'unchalar gulshan aro ochilmasun ul yorsiz,

G'uncha yanglig' to mening ko'nglum dag'i qon o'lmasun...

Shoira lirik qahramoni borliqdan ko'ngul axtarib, ko'ngulni g'unchaga mengzadi, hissiyotga boy ta'sirchan ruhi ila gulshan ichra nish uradigan g'uncha o'ziga talabgorsiz ochilmasligini xohlaydi. Agarda g'uncha yorsiz bo'lsa, lirik qahramon chekayotgan iztirob-alam uning qalbini o'rtashini, qon qilishini bildiradi. Bu holat nafaqat g'unchani, balki gulshanda javlon uradigan bulbulni ham abgor qilishini, afg'on chekib faryod qilishiga sabab bo'ladi. Binobarin, oshiqni yor hajri, hijroni ado-yu xazon qilish, lola yanglig' dog'lik bo'lishiga olib kelishini yurakdan his etgan shoira ushbu iztirobni hech kimga ravo ko'rmaydi. Meni jismim-la ruhim tortayotgan azoblar o'zgalar ko'ngul uyini vayron etmasin, – deya Yaratganga iltijo qiladi:

Qilmasun bulbul chamanda nolau faryodkim,

To ko'ngul bulbul kabi hajrda nolon o'lmasun.

Lola yanglig' Nodira ko'nglumg'a qo'ydi dog'lar.

Hech kim, yo rab, asiri dog'i hijron o'lmasun [9;207].

Lirik qahramon ishq dard o'tining kuli, ya'ni hajr iztiroblari bilan qalbni poklaydi, uni ma'shuqa jilvagohiga aylantiradi va shu tariqa oshiqni ulug' maqomga ko'taradi. Shoira:

Fig'onim sarvu ohim sunbul o'ldi, g'unchadur ko'nglum,

Chamanlar o'ldi paydo hasratim nash'u namosidin.

Chu tarki jilva etti xisravi xurshid ruxsorim,

Ko'ngul ko'zgusi zangi har aro qolmish safosidin.

Falak, rahm ayla emdi jon ila ko'nglumg'a jononsiz,

Ki ko'nglum jona keldi furqati zo'r ozmosidin [9;206].

Shoira baytlari mutolaasidan ayon bo'lmoqdaki, "Iste'dod shunday bir gavharki, u dengiz tubida, sadafichida ham gavhar, iste'dod shunday bir zilol irmoqki, uning har qatrasida daryolarning qudrati, ummonlarning teranligi bor, iste'dod shunday bir gulki, uning har bir ochilmagan g'unchasida chamanlarning bo'yi va tarovati bor" [18]. Lirik qahramon chekkan ohu nolalardan dil ozorlansa-da, ko'ngul g'uncha kabi chamanga aylanib, ma'shuqa yuzi oy kabi olamni munavvar etishini, shu bois falakdan unga rahm qilishini so'rab, yorsiz uning joni jon emasligini, oshiqqa ishq yashash uchun umid chirog'i, hayot bo'stoni ekanligiga ishora qiladi.

Ko'ngluma g'uncha kabi uqda solib shomi firoq.

Sahari vasl aro bo'lmadi xandon tole' [10;201].

Ayonlashadiki, satrlarda qo'llangan g'uncha oshiq qorong'u tuni, shomini shu qadar yondirdiki, sahari ham xush bo'lmadi, ko'ngul xandon kulmadi. Chunki yor "Ko'ngulning oyinafom etilishiga alangali hajr iztiroblarining kulga aylanishi – nihoyalanishi sababdir" [4;67].

Ko'ngul qon bo'ldi, og'zing sirri hargiz bo'lmadi ravshan,

Qizil gul g'unchasidek kim ochar ushbu muaomoni?

Nedin jonu tanimg'a minnat ermas pobo'singdin,

Kim ermish shehnayi shavqing ko'ngul mulki aro xoni [10;298].

Shoira lirik qahramonining ko'ngli yor ishqida kuyib "qon", ya'ni siqilib ketgani, shundan uning yuzi kulmagani, og'zi baxtidan masrur bo'lmaganini, go'yoki bag'ri qizil qon bo'lgan g'unchadek mahzun holatida tasvirlaydi. Bunda shoira muhabbatning beqiyos tuyg'u ekanligini urg'ulaydi. Oshiqning qalbini faqat yorning mehri, shavqi ko'tarishi, yashnatishi mumkinligini e'tirof etar ekan, uning marhamatidan umidvor bo'lib qoladi. Zero, shoira aytmoqchidek:

*Ko'ngul jonidinu jon qoldi jononi jahondin ham,
Ko'nguldin jona yettim, g'am tunida balki jondin ham.
Bo'lubmen, Komila, ul sarvu gulruksordin ayru,
Ko'ngul qondur havoyi bog'u sayri bo'stondin ham [9;200].*

Insonga faqat ko'ngul, unga kuch ilhom beruvchi, yashashga ishtiyoq beruvchi kuchli ehtiros – muhabbat jon bersa, yashashga undasa, shunday ilhomni hadya etgan yorsiz qolish, oshiq uchun yashnab turgan bo'stonda bag'ri kuyuk ko'ngulni “qon” xuftonga aylantirishni shoira satrlar sathida mohirona joylaydi. Bunda ko'ngulning jonga, jonning ko'ngulga bog'liqligi, binobarin, jon insonning tirikligini ta'minlasa, ko'ngul jonning holatini belgilashi badiiy bo'yoqlarda ifoda qilinadi.

Shoira qalamida ko'ngul bilan bog'liq jarayonlar turli holatlarning shavq, muhabbat, qayg'u va g'am oshyoni ekanligini kuzatish mumkin. Zero, “*Ko'ngul – she'riyatning asosiy obrazlaridan biri. Sharq shoirlari inson taqdiridan bahs yuritish, oliy tuyg'u va fazilatlarini ulug'lash, ishq va oshiqlik sirlarini kashf etishda, asosan ko'ngulga tayanganlar*” [2;16] ekan, shoira Nodira ijodida ham bu holatni chiroyli, o'ziga xos inkishofini ko'rish mumkin:

*Ko'ngul bog'landi to zanjiri gisun sumansog'a,
Tarog'dek soldi hasratlar alidin chok a'zoga'a...
Ko'ngulni bodayi g'am birla oxir talxkom etti,
Yetolmay Nodira ul la'li mayguni shakarxog'a [8;227].*

Ushbu misralarda lirik qahramonning ichki dunyosi, tuyg'ulari, iztiroblari tasvirlanar ekan, oshiqning ma'shuqaga ko'ngli sust ketganidan, natijada bu yoqimli ehtiroslar uning a'zoyi badanini taroqdek tarashlayotganidan zorlanadi. Oshiq ma'shuqaning diydoriga yeta olmay, ishqdan yonib, qonishi kerak bo'lgan dil alal-oqibat hijron g'ami ila sho'r, abgor etilganini izhor etadi. Shu o'rinda aytish mumkinki, “*Kim o'z ko'nglini qanchalik yorqin anglasa, uning fikr va hissiyotlari shuncha pokiza, shuncha yuksak bo'ladi*” [3;38]. Bayt:

*Oshiq ersang ey ko'ngul, ohu fig'on etmak kerak,
Yor la'lin yod etib, bag'ringni qon etmak kerak...
Ey ko'ngul, bebahra qolding shayxni irshodidin,
Emdi borib xizmati piri mug'on etmak kerak [10;225].*

Shoira majoziy ishqni haqiqiy ishqqa qarama-qarshi qo'ymaydi, balki majoziy ishq ishqni haqiqatga olib boruvchi vosita, deb hisoblaydi. Shoira kuylagan mahbuba – hayotning ma'nosi, dilning chirog'idir. Yuqoridagi baytlardan ham ko'rinib turibdiki, Nodira she'riyatida dunyoviy muhabbat ilohiy zid qo'yilmagan. Balki “*Majoziy ishq ishqiy haqiqiyning bir ko'rinishi yoki haqiqiy ishq yo'lidagi o'ziga xos bosqich sifatida baholanadi. Ruhan pok, ma'naviy komil inson uchun majozning o'zi ayni haqiqatdir*” [8;25]. Biz shoira g'azallarining tasavvuf ta'limoti bilan bog'langani, unda diniy-irfoniy g'oyalar ham muhim o'rin egallagani haqida yuqorida ham to'xtalib o'tgan edik.

“Masih timsolining o'zbek mumtoz adabiyotidagi badiiy talqini” nomli nomzodlik dissertatsiyasi ustida izlanishlar olib borgan Usmon Qobilov Alisher Navoiy g'azali tahlilida: “*Yorning labidan yog'ilayotgan kalom shu qadar dilkash, dilraboki, bunday jonfizolik Masih nafasida ham yo'q. Baytda talmeh san'ati sifatlash uchun xizmat qildirilib, tajohulu orifona san'atini vujudga keltirgan. Natijada she'rdagi badiiyat unsurlari g'oya mukammalligini ta'minlagan*” [13], – degan fikrlarni bayon etgan. Nodiraning ham quyidagi g'azalida Masih obrazini yoritishda o'ziga xos bir yo'ldan borganligini kuzatish mumkin:

*G'am yema, sayr qil ko'ngul, bir kun o'shal Masihdam.
Hajru firoq dardig'a vasli bila davo qilur...
Shira yo'q ko'ngul qushi avji sharafxumosidur.
Har kecha yuz nashot ila qo'ying uza havo qilur.
Vah na Masihdur labi lutfila elni tirguzar,
Bir ko'zi birla yuz ko'ngul hojatini ravo qilur [10;135].*

Shoira bu gʻazalida, murojaat, talmeh, tashbehu timsollar, mubolagʻa sanʼatidan ijodiy foydalanar ekan, ularning yangi maʼno qirralarini ochib, oʻziga xoslikni taʼminlay olgan. Mumtoz sheʼriyatimizda Iso timsoli Masih sifati bilan ham kelib, jon ato etuvchi maʼshuqa obraziga ishora etib, adabiy-estetik tuygʻular olamini boyitadi. Shoira oʻz koʻngliga murojaat qilish orqali lirik qahramoniga gʻam-anduh chekmaslikni, visol, hajr-firoq dardiga Masihdan oʻz vasli bilan darmon boʻlishini uqtiradi. Bevafo yordan hech qanday foyda yoʻqligini, goʻyoki shirasi yoʻq koʻngul qushi kabi ekanligini eʼtirof etar ekan, Masih lutfi ila elni tiriltirish mumkinligini aytadi. Masiho bir koʻzi bilan qarashi bilan yuz inson koʻngullarini koʻtarishi, hojatini ravo qilishi mumkinligi lirik qahramonning dardchil koʻngliga taskin berganligi bilan ahamiyatlidir. Bayt:

*Yor zulfuni koʻrdum, koʻnglum oʻldi savdoyi,
Kim kezar quyun yangligʻ koʻrmagan biyobonlar.
Ey mahi jaf oʻ bunyod, barcha shevasi bedod,
Senga arz etib yuz dod, koʻnglum aylar afgʻonlar...
Dard ila gʻaming kelgach mulki tan aro koʻnglum,
Jon haramigʻa eltub aylar erdi mehmonlar [10;157].*

Shoira ishq dardini dunyodagi barcha dardlarning eng zavqlisi va yorning sitamidan ham yoqimliroq dard yoʻqdir, – deb taʼkidlaydi. Lirik qahramon yor zulfini koʻriboq oshiq boʻlgani, hushi boshidan uchib quyun yangliq biyobonda sarson-sargardon boʻlgani, oy jamoli barcha soʻzlari ila uni jafoga muftalo aylaganini, yuz dod bilan koʻnguldagi kechinmalarida tugʻyon urayotganini madh etadi. Gʻazalning bosh qahramoni umr mazmunini ishq va vafoda koʻrgan oshiqdir. U yor dardi bilan tirikdir. Maʼshuqasining koʻrki-jamolini madh etish uning dil talabidir. U shu bilan yupanadi, shu yoʻl bilan qalb alamlaridan oʻzini yengil his etadi.

*Yona-yona qolmadi jon birla koʻngul dogʻsiz,
Toma-toma koʻzda ashki chashmi shiryon qolmadi...
Nodira, koʻnglumni ravshan qildi yodi orazi,
Kim manga andishayi xurshidi tobon qolmadi [9;234-235].*

Shoira lirik qahramon koʻngli haqida qalam tebratar ekan, insonning nozik dil rozlari, ishq savdolari tufayli boshiga keladigan koʻrguliklarini yonib kuylaydi. Muhabbat ishqida mast oshiqning iztiroblarini shu qadar boʻrttiradiki, oshiq maʼshuqani dardida ham jonidan, ham koʻnglidan mosuvo boʻlibgina qolmay, uning ishqida yigʻlay-yigʻlay koʻzlarida yosh qolmaganidan nadomat chekadi. Shoira koʻngulga madad, taskin boʻladigan narsa esa yolgʻiz yorning orazi ekanligini taʼkidlaydi.

Maʼlumki, Sharq sheʼriyatida koʻngul orqali ijodkorning oʻziga va oʻzgalarga murojaat qilishi anʼanaviy hodisa boʻlib, koʻngul shoiraaning “men”i bilan barobar boʻlib, oshiq, orif, doʻst timsolida ham kelishi mumkin. Demak, shoira gʻazallaridagi koʻngulni quyida shoiraaning “men”i, oshiq, orif, doʻst timsollariga boʻlib oʻrganish joiz. Bayt:

*Ey koʻngul, yor uchun jahondin kech,
Havasi bogʻu boʻstondin kech [10;98].*

Ushbu baytda, biz koʻngulni shoiraaning “men”i tarzida kelganligini koʻrishimiz mumkin. Shoira oʻz qalbiga murojaat qilib, suyakli dil tortar yaqin suyakchiq kishisi uchun barcha hoyu havaslardan kechsa boʻladi, – degan gʻoyani ilgari surmoqda. Shu oʻrinda hech ikkilanmay aytish mumkinki, “Inson hayotiga xos barcha tuygʻular, hissiyot va kechinmalar koʻngulda tugʻilib, koʻngulda yashaydi. Bu hislar qancha pok va musaffo boʻlsa, koʻngul ham shuncha nurlanib, inson maʼnaviy va ruhiy yuksaklikka koʻtariladi” [2;94]. Shu bois koʻngulni asrab-avaylab saqlash, ehtiyotlash kerakki, yoʻqsa u “guldan nozik” parchalanib ketishi mumkin. Bayt:

*Koʻngul yuz pora boʻldi, Komila, sargʻardi ruxsorim.
Tamoshoyi guli sadbargu raʼno qilmadi shohim [10;249].*

Ushbu baytda ham ko'ngul shoira **“men”**i tarzida kelib, shoira qalbini parcha-parchaga ajratib yuborgani, natijada qizil bo'lishi kerak bo'lgan yuzlari rangpar sarg'ayib ketganligini aytar ekan, jismi hukmdoridan shirin o'pkalanadi. Shoira she'riyatida bu kabi o'tliq **“men”**ini ko'rsatuvchi yoniq misralar ko'plab uchraydi. Shunday g'azallaridan yana biri:

*Ko'zim yo'lingdadur, ey sarvi guluzorim, kel,
Ko'ngulda qolmadi sabru qaror, yorim, kel...
Qoshing qilichi-yu mujgon xadangi birla bukun,
Ko'ngul diyorini fath ayla, shahsuvorim, kel [10;238].*

Shu bilan birgalikda, **“ko'ngul”**da oshiq timsoli ifodalagan o'rinlarni ham uchratish mumkin:

*Ey ko'ngul, fig'oningdin tiyradur falak qasri,
Bu binoni vayron qil, ishq uyini obod et...
Nog'ah ul jahon shohi kelsa, ey ko'ngul, borg'il.
Shah inonini ushlab, hajr ilgidin dod et [9;94].*

Darhaqiqat, g'azalning ushbu baytlarida shoira murojaat qilgan **“ko'ngul”**da oshiq timsoli ifodalangan. Oshiqning muhabbati, ohu fig'onidan falak qasri ham tebranayotgani, hech qaysi qasr yor taftidek halovat bermasligi, shuning uchun ularning barchasidan voz kechish, faqat muhabbat dargohini o'ziga oshyon qilishlikka oshiqni chaqiradi. Oshiqqa qalbi sultoni, shohi kelsa, unga inonish, hajr azobidan qutilib, suyaganiga yetish lozimligini uqtiradi. Binobarin, ko'ngul uchun hamdam, malham topish qiyin, agar shunday inson topilsa, bu dunyo havaslaridan kechib, yor etagini tutmoq kerak, – deydi. Shoira lirikasida ko'ngulni oshiq timsolida qo'llagan ko'pgina g'azallarini uchratish mumkin. Xususan:

*Ey ko'ngul, ishqini hayrat bila pinhon tutding,
Xo'b qildingki, junun ila fasod aylamading.
Uzmading yorni zulfidin umidingni, ko'ngul,
Rishtayi joning edi kat'i murod aylamading [10;174].*

– g'azalida ham shoira oshiqqa murojaat qilgan ekan, uni ishq yo'lida og'ishmay, to'g'ri qilayotganiga, chunki qalb sirlari yashirin bo'lishi kerakligi, lirik qahramon shu aqidaga rioya qilganini, ma'shuqasiga xiyonat qilmagan deb hisoblab **“xo'b”** qilding deya madh etadi. She'r davomida shoira ma'shuqaga yorining zulfidan ko'nglini uzmasa-da, uni jondan ortiq suyasa-da, qat'iy maqsad qilmaganidan shirin o'pkalanadi. Bayt:

*Ko'ngullar Ka'basin bir bir ziyorat ayladim, emdi,
Tavofi Makka taxti Sulaymon etmasam bo'lmas.
G'araz iydi visolingdur ko'ngulg'a, ey hilol abru,
Yuzingni oyig'a jonimni qurbon etmasam bo'lmas [10;179].*

Shoiraning ushbu g'azalida qo'llangan ko'ngullar **“orif”**lar timsolida ifodalanganini ko'rish mumkin. Barchaga birdek ayonki, ishqiy she'riyatining bosh mavzuyi ishq. Shoira lirikasi o'zining badiiy pishiqligi va poetic kashfiyotlarga boyligi, ma'rifiyligi bilan ajralib turadi. Shoiraning o'ziga xos e'tiborga molik tomoni, g'azallarida yor jamolini tavsiflash bilangina chegaralanmaydi. U, avvalo, o'z kechinmalarini, qalbini iztirobga solgan tuyg'ularini botiniy tomonini ko'rsatib berishga harakat qiladi. Ya'ni, ishq faqat insonning insonga bo'lgan muhabbati bo'lib qolmay, ishq inson ko'nglini muqaddas sanagan narsalarga bo'lgan chuqur ehtiromi hamdir. Ma'lumki, Ka'ba oriflar borishni maqsad qilgan, gunohlardan poklaydigan oliy bir ziyoratgohdir. Shoira lirik qahramoni oriflar Ka'basiga tashrif buyurib, Makka taxtini tavofi aylab, Sulaymon etmasa bo'lmasligini aytadi. Orif uchun Ka'ba hilol oy kabi muhtaram aziz ekan, oyning yuziga jonni qurbon etish kerak, – degan qarashni oldinga suradi. Bayt:

*Ko'zim hayratfizodur azmi maydon aylasun shohim,
Ko'ngul maydonida bir lahza javlon aylasun shohim.
Samandi noz uza maydon aro javlon etib har yon,
Ko'ngullarni nishoni tiyri mijgon aylasun shohim...*

*Ko'ngul bog'ida ohim naxlidan tuzdim xiyobonlar,
Zamone anda gulgashti xiyobon aylasun shohim...
Kelib, ey Komila, kulbam sari fayzi qudumidin,
Ko'ngul vayronasin taxti Sulaymon aylasun shohim [10;247-248].*

Shoirani ilm ahliga, orifu fozillarga hurmat-ehtiromi nihoyat darajada yuksak bo'lgan. Ularni qadrlagan va o'zgalarni ham, xususan, turmush o'rtog'i Amir Umarxonni ham shunga chorlagan. Zero, shoira lirik qahramonining oriflar yaratqilari, toat-ibodatlarini oldida aqli loldir. Shul bois u yurt hukmdorining hayratini oshirgan ishlarni tashrif buyurib ko'rishga, ularning qadriga yetib, oriflarning ko'nglini ko'tarishga undaydi. Shoira oriflar bog'ida bo'lganligi sabab gulgashti xiyobonni ko'rgani, shohi ham undan bahramand bo'lib, oriflar vayronasini Sulaymon taxtidan ham yuqoriga chiqarishni xohlaydi. Bayt:

*Ko'ngul qasri muhabbat dog'i birla,
Muabbad to abad ma'muru obod.
Jahon makkora zoli bevafo dur,
Vafo birla ko'ngulni qilmadi shod [9;152].*

Shoiraning nuqtayi nazariga ko'ra, oriflar qasri muhabbat bilan barpo bo'lgan, ularning ehtirom va sa'y-harakatlari, mehlari bilan to' abad obod, yashnab turadi. Ijodkor dunyoni makkor zoli bevafoqligini zorlanar ekan, unda oriflarning ahvoli tangligidan ozorlanadi. "Suv keltirgan xoru, ko'za sindirgan aziz" maqolining mazmun-mohiyatini vafo bilan oriflarni xursand aylamaganida ifodalab beradi. Bayt:

*Ko'nglum aylar ko'zi oldida shahodat takror,
Kofir ilkida o'lan zor musulmon yanglig' [10;205].*

Orif barcha oldida shahodat keltirib, el-ulus uchun yonib yashasa-da, izzat ko'rmasligini "Kofir ilkida o'lan zor musulmon yanglig'" misralarda obrazli tasvirlar ekan, qaysidir ma'noda insonlarni ogohlikka, hushyorlikka chaqirib, olimu fuzalo, oriflarni sevib, ularning hurmatini joyiga qo'yish lozimligini aytadi.

Shoira ijodida ko'ngul poetik obrazi do'st timsolida ham ifodalangan o'rinlarni ko'rish mumkin. Bayt:

*Ey ko'ngul, agar senga yor vaslidur maqsad,
Tark aylab olamni azmi ko'yi jonon et...
Yor yodi bu ohshom ko'nglum ichra mehmondur,
Ey ko'zum, dame anda yosh to'kub charag'on et [10;86].*

G'azal matnidani ham ko'rinib turibdiki, shoira oshiqqa-do'stga murojaat qilib, ey ko'ngul agar sening maqsading yor vasliga yetish bo'lsa, barcha narsadan muhabbating xayoli ustun, aziz bo'lsin. Chunki sen uchun aziz muhabbating yodi bilan ekansan, xursandchilik sen bilan bo'lg'ay, uning uchun baxtiyorlik yoshlari to'ksang arziydi. Bu yoshlar hayot yo'lingni charog'on etadi, – deya xitob qiladi.

*Ko'zlarim har chand aning hijronida giryon erur,
Lek ko'nglum diydasi yodi bila hayron erur.
Ul guliston ichra kim yo'qtur jamoli jilvagar,
G'uncha yanglig' har qayon boqsam ko'ngullar qon erur [10;143].*

Shoira lirik qahramoni qalbidagi muhabbat tufayli ma'shuqasining jamoli hijronida o'tdek yonayotgan bir vaqtda, do'sti o'rtayotgan muhabbat ishvasi azobini chekayotgandan hayratga tushadi. Va shunda iqrar bo'ladiki, birgina u emas ekan. Yor ishqida mast bo'lib o'tdek kuyadigan, muhabbat qalbiga tashrif buyurgan kimsa borki, uning gulistoni ichra g'uncha yanglig' do'stlar ko'ngli qon ekanligini yoniq misralari qatiga mohirona joylaydi. Bayt:

*Ey ko'ngul, dam urma izhori shikoyat aylama.
Bardur omi bandalarg'a ro'za in'omi Xudo [10;42].*

Bayt mazmunidan ayon bo‘lib turibdiki, shoira do‘stga murojaat qilib, ishq-muhabbatning azobidan shikoyat aylama, – deydi. Zero, Islom dinida Yaratgan uchun ro‘za tutmoqlik farz etilganligi va buyuk Alloh tomonidan ro‘za tutgan bandalar uchun in‘om va‘da etilganidek, bandalariga bu dard ortidan Alloh tomonidan katta mukofot borligiga ishora qiladi. Binobarin, inson qalbiga ishq-muhabbatning berilishining o‘zi – buyuk baxtdir. Uning taftini sezish, uning yodi bilan yashashning o‘zi katta baxt ekanligi shoira tomonidan to‘g‘ri ilg‘ay olingan.

Umuman, shoira yoniq she‘riyatini kuzatar ekanmiz, uning ijodida birgina ko‘ngul o‘horli turfa ma‘nolarni anglatganini ko‘rish mumkin. Yuqorida shoira lirikasida ko‘ngul obrazi lirik qahramon “*men*”i, *oshiq, orif, do‘st* timsollari tasvirida jilvalanganini ko‘rib o‘tildi. Yana shuni alohida qayd etish lozimki, shoira birgina g‘azalida his-tuyg‘ular kechinma va holatlarini ifodalashda ko‘ngul timsolining bir necha ma‘nolarda kelish holatini ham kuzatish mumkin. Bayt:

*Ko‘zim hayratfizodur azmi maydon aylasun shohim,
Ko‘ngul maydonida bir lahza javlon aylasun shohim.
Samandi noz uza maydon aro javlon etib har yon,
Ko‘ngullarni nishoni tiyri mijgon aylasun shohim...
Ko‘ngul bog‘ida ohim naxlidin tuzdim xiyobonlar,
Zamone anda gulgashiti xiyobon aylasun shohim...
Kelib, ey Komila, kulbam sari fayzi qudumidin,
Ko‘ngul vayronasin taxti Sulaymon aylasun shohim [10;247-248].*

Ushbu g‘azalda shoira takrir san‘atidan foydalanib, ko‘ngul so‘zini to‘rt o‘rinda qo‘llagan. Shoira lirik qahramoni qalbi hukmdori shohiga murojaat qiladi. Ko‘zlari muhabbat ishq-zavqidan hayratga tushganini, ko‘ngul, ya‘ni chin oshiqlar maydonida bir lahza bo‘lsa-da, u tashrif buyurib, ishq ko‘zini quvnatib, oshig‘ining azmi maydon, javlon aylanishini orzu qiladi. Keyingi misrada shoira yana takrir va murojaat san‘atidan foydalanib, ko‘ngul, ya‘ni chin oshiqlarni nishoni tiyri mijgon aylashini aytadi. Shoira keyingi qo‘llagan ko‘ngul, ya‘ni oshiqlar bog‘ida, suyanichig‘i hukmdorini ohi naxlidin tuzgan xiyobonlarni gulgashitiga aylantirishini o‘tinib so‘raydi. Maqtada shoira oshig‘ini o‘ziga chorlar ekan, ko‘ngul vayronasini, ya‘ni lirik qahramon menini ko‘rsatuvchi qalbim to‘rini Sulaymon taxtidek mo‘tabar qilishini iltijo qilib nola qiladi.

*Ey ko‘ngul, ishq ichra g‘ofil bo‘lma, yor aldin ketar,
Yorsiz ayshu nashoti ro‘zgor aldin ketar.
Mudao osoyishi jon o‘lsa zinhor, ey ko‘ngul.
Ixtiyor etma muhabbat ixtiyor aldin ketar...
Bevafolar mehrini tark ayla, ey shaydo ko‘ngul,
Yo‘qsa bu yo‘lda alingda harna vor aldin ketar [10;131].*

Ushbu g‘azal matnidan ko‘rinib turibdiki, shoira iltifot san‘atidan foydalanib, ko‘ngul, ya‘ni oshiqqa murojaat qilib, ishq ichra g‘ofil bo‘lmaslikni, agar hushyor bo‘lmasa yordan ayrilishini aytadi. Yorsiz oshiqqa ayshu osoyishi, hattoki jon yo‘qligini izhori dil qiladi. Haqiqiy ishqni chin yurakdan ixtiyor etmasa, quvonch-shodlik uni tark etadi. Shu bois Ishqning etagidan mahkam tutishni, bevafolar mehrini tark aylashini aytar ekan, ey shaydo ko‘ngul, qalb, yuragingga quloq sol, – deydi.

XULOSA. Shoira hayotbaxsh lirikasidan keng o‘rin olgan *ko‘ngul* timsoli g‘oyaviy badiiy poetik obraz darajasiga ko‘tarilgan deb topdik va biz o‘z xulosalarimizni bayon qilishni maqsadga muvofiq deb bildik. Ular quyidagilar:

1. Shoira yaratilarda lirik qahramon bilan birga, ijodkor ko‘ngli ham o‘z badiiy ifodasini topgan. Shoira bir necha g‘azallarida *ko‘ngulga* murojaat qiladi, u bilan sirlashadi, dardlashadi va, o‘zi aytganidek, undan ruhiy madad oladi.

2. Nodira she'riyatida *ko'ngul* obrazi vazifasi va darajasi yuqori bo'lib, xususan, shoiraning "men"i bilan barobar, *oshiq, orif, do'st* timsolida kelib, *ko'ngul* shoira g'azallarining yetakchi mazmunini ta'minlagan asosiy obrazga ko'tarilgan.

3. Xullas, ko'ngulning Nodira she'riyatiga kirib kelishining o'ziyoq, lirik qahramonning qalb va dil iztiroblarini, ko'ngul ehtiyojlarining badiiy bo'yoqdorligini ta'minlovchi omil ekanligidan dalolat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Adizova I. Uvaysiy she'riyatida poetik tafakkurning yangilanishi. Fil.fan.dokt. (Dsc)dis. avtoref. –T., 2020. –B. 17.
2. Bozorova N. A.Navoiy g'azallarida ko'ngul obrazi. "Badoye' ul- bidoya" devoni asosida. Fil.fan.nom.dis. avtoref. –T., 2002. –B.16.
3. Брюсов. И.Я. Сочинение в двух томах. Том III. –Москва 1987. – С.38.
4. Eshonqulov H. Alisher Navoiy g'azaliyotida ishq poetikasining qiyosiy-tipologik tahlili ("Xazoyin ul-maoniyy" misolida) Filol. fan. dokt. (DSc) ... diss. – Buxoro: 2020. –B.16.
5. Eshonqulova S. Nodira she'riyatida tarixiy obrazlar talqini. Filol. fan. nom. ...diss. – T., 2011. – B. 158. (Eshankulova S. Interpretation of historical images in the poetry of Nodira. Philol. science. name ... diss. –T., 2011. –P. 158).
6. Eshonqulova S. Nodiraning badiiy mahorati. Filol. fan. dokt. ...diss. – Jizzax, 2022. B. 267. (Eshankulova S. Nodira's artistic skills. Philol. science. dr. ... diss. –Jizzakh, 2022. –P. 267).
7. Haqqul I. Tasavvuf va she'riyat. –T.: 1991. –B.137.
8. Is'hoqov Yo. Navoiy poetikasi. –T.: Fan, 1983. – B. 25.
9. Nodira. Asarlar. 1-jild. –T.: Adabiyot va san'at, 1968.
10. Nodira-Komila. Devon. –T.: Xalq merosi, 2001. –B. 295.
11. Nusratullo Atoulo o'g'li Jumaxo'ja. Milliy mustaqillik mafkurasi va adabiy meros (XVII–XIX asrlar o'zbek she'riyati asosida). Filol. fan. dokt. ...diss. –T., 1999. – B. 292. (Jumahoja, son of Nusratullah Atullo. Ideology of national independence and literary heritage (based on Uzbek poetry of the 17th-19th centuries). Philol. science. dr. ... diss. –T., 1999. –P. 292).
12. Qayumov A. Qo'qon adabiy muhiti (XVIII–XIX asrlar): Filol. fan. dokt. ... diss. –T., 1961. – bet 563. (Kayumov A. Kokan literary environment (XVIII-XIX centuries): Philol. science. dr. ... diss. –T., 1961. –P. 563).
13. Qobulov U. Masih timsolining o'zbek mumtoz adabiyotidagi badiiy talqini: Filol. fan. nomz. ... diss. – S., 2001.
14. Qodirova M. Nodira hayoti va ijodi: Filol. fan. nom. ... diss. –T., 1961. – bet 182. (Kadirova M. Life and work of Nodira: Philol. science. name ... diss. –T., 1961. –P. 182).
15. Qodirova M. She'riyat va muhabbat malikasi. –T.: Adabiyot va san'at, 1998. – B.3. (Kadirova M. The queen of poetry and love. –T.: Literature and Art, 1998. –P. 3).
16. Qodirova M. She'riyat va muhabbat malikasi. –T.: Adabiyot va san'at, 1998. – B.3. (Kadirova M. The queen of poetry and love. –T.: Literature and Art, 1998. –P. 3).
17. Saloxitdinova D. "Badoye' ul-bidoya" devoni va badiiy san'atkorlik masalalari. Fil.fan.nom.dis. avtoref. –Samarqand, 1993. –B. 88-104.
18. <http://surxontongi.uz/sheriyatga-oshno-kungillar/>